

Bicskei Tamás: Az élethez való jog polgári jogi védelmének alapjogi aspektusai

Bevezetés

Az élethez való jog személyiségi jogként a magyar jogban minden embert megillet, a jogviszony abszolút szerkezete folytán azt mindenki köteles tiszteletben tartani. Amennyiben az élethez való jogot megsértik, a Hatodik Könyv általános szabályai alapján relatív szerkezetű, kötelmi jogviszony keletkezik a jogosult és a jogellenes magatartást kifejtő személy között.

A személyiségi jogok érvényesítése azonban – szűk körben megjelölt kivételektől eltekintve – csak személyesen lehetséges. A jogszabály ezen megoldása azt eredményezi, hogy bár a személyiségi jogok közül az emberi élet megsértése elméletileg a jog megsértésével egyidejűleg létrehozza a felek közötti kötelmi jogviszonyt, annak érvényesítése a Ptk. alapján nem lehetséges: azt a személyiségi jogok közvetlen érvényesítésére vonatkozó szabály kizárja.

A fenti körülmények vezettek el ahhoz, hogy a halállal járó balesetek, orvosi műhibák esetén a bírói gyakorlat által kimunkált, az emberi méltósághoz való jogból levezethető, teljes családban éléshez való jog érvényesítésére van lehetősége az elhunytat túlélő hozzátartozóknak.

A teljes családban éléshez való jog alkalmazása során azonban több gyakorlati jellegű problémával kell szembesülnie a jogalkalmazónak.

Az élethez való jog a magyar polgári jogban

Az élethez való jog védelme központi helyet foglal el a magyar alkotmányjogi gondolkodásban. A Magyar Köztársaság Alkotmányának 54. § (1) bekezdése deklarálta minden ember veleszületett jogát az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit nem lehet önkényesen megfosztani. Az Alaptörvény II. cikke szerint minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg. Az Alkotmánybíróság több határozatában foglalkozott ezen kérdéssel, több aspektusból vizsgálva, pontosan meghatározva az alapjog tartalmát. A magyarországi

alkotmánybíráskodás korai időszakában az élethez való jog vonatkozásában született határozat többek között a halálbüntetés eltörléséről (23/1990. (XI. 31.) AB határozat), az abortusz kérdéséről (64/1991. (XII. 17.) AB határozat és 48/1998. (XI. 23.) AB határozat) és az eutanáziáról 22/2003. (IV. 28.) AB határozat.

A régi Ptk. élethez való jog védelmével kapcsolatos rendelkezései és a nem vagyoni kártérítés

Az 1959. évi Ptk. az élethez való jog védelmét a polgári jogban definitíven nem, csupán elszórt rendelkezésekben meghatározottan valósította meg. Az élethez való jog védelméről rendelkezik pl. az 1959. évi Ptk. 107. § (1) bekezdése, mely szerint más életét, testi épségét vagy vagyonát fenyegető sürgősségi helyzetben a tulajdonos köteles túrni dolgának használatát és sérelmét. Az 1959. évi Ptk. 314. § (1) bekezdése szerint az életet megkárosító szerződésszegésért való felelősséget nem lehet érvényesen kizárni, hasonlóan rendelkezik a 342. § (1) bekezdése, mely ugyanígy semmisnek nyilvánítja a szerződésen kívüli károkozások esetén az életet károsító magatartásokért vállalt felelősség kizárását vagy korlátozását. Az 1959. évi Ptk. 392. § (4) bekezdése kötelezővé teszi a vállalkozó számára a megrendelő utasításának megtagadását, ha az az életbiztonság veszélyeztetését eredményezné. Az 1959. évi Ptk. 343. §-a alapján a jogtalan támadás elhárítása érdekében okozott károk megtérítésére nem kötelezhető a károkozó, ha a védekezés során a támadás elhárításához szükséges mértéket nem lépte túl. Az 1959. évi Ptk. 485. § (2) bekezdése lehetővé teszi a megbízás nélküli ügyvitelt az ügy urának akarata ellenére is, ha az életveszély elhárítása miatt szükséges.

A személyiségi jogok (az 1959. évi Ptk. szóhasználatában: személyhez fűződő jogok) védelmét szolgálta 84. § (1) bekezdése, melynek e) pontja tette lehetővé kártérítési igények támasztását ezen jogok megsértése esetén. Az 1959. évi Ptk. 354. §-a rendelkezett a nem vagyoni károk megtérítéséről, melynek „a társadalmi életben való részvételét, vagy egyébként életét tartósan vagy súlyosan megnehezíti, illetőleg a jogi személynek a gazdasági forgalomban való részvételét hátrányosan befolyásolja” szűkítő kitételét a 34/1992. (VI. 1.) AB határozat megsemmisítette. A 354. § egészének hatályon kívül helyezéséről döntött a jogalkotó, így a 355. § (1), és 356. § (4) bekezdései utalnak a nem vagyoni károk megtérítésére. Ez a jogalkotói megoldás – szakítva a korábbi törvényi szabályozási iránnyal – a nem vagyoni károk jogszabályi fogalmának meghatározásának mellőzésével megnyitotta az utat a kérdés bírói gyakorlat általi

A 34/1992. (VI. 1.) AB határozat indokolásában az Alkotmánybíróság kifejtette, hogy a nem

vagyoni kártérítés a polgári jog intézménye. A személyiségi jogok megsértése a vagyoni jogok megsértésével egy sorban törvényi védelem illeti. A személyiségi jogok az autonómia biztosítását szolgálják, ilyen aspektusukban pedig elválaszthatatlanok az alkotmányos szabadságjogoktól. A nem vagyoni kártérítés jogintézményének belső ellentmondásai olyan fokúak, hogy az alkotmányossági kérdések a polgári jogi felelősségi rendszerrel összhangban nehezen vizsgálhatóak, a polgári jogi védelem módja a sérelemhez képest inadekvát. A polgári jogi védelem célja tehát ebben az esetben nem az okozott károk megtérítése, hiszen a sérelemnek pénzbeli egyenértéke nincsen: a kártérítés célja ezért nem lehet más célja, mint az elszenvedett sérelmekkel hasonló értékű másnemű előny nyújtása.

A határozat felidézi, hogy a jogintézmény eredete büntetőjogi gyökerű. A személyiség elleni sérelemkötések (iniuriák) történetileg a bíró szabad belátásán alapuló, becsült összegű „büntetést” vontak maguk után, amikor a kártérítés és a büntetés jogintézményeinek modern jogrendszerekre jellemző éles megkülönböztetése hiányzott. A klasszikus, liberális polgári jog kizárólag vagyoni jogi rendelkezéseket tartalmazott, de az autonómia biztosítását egyre erőteljesebben személyiségjogok kezdték el ellátni. A polgári jogban az erkölcsi kártérítés reagált a személyiség sérelmére, a nem vagyoni kártérítés pedig az általánosodott személyiségvédelem eszközeként jelenik meg más jogrendszerekben is.

A nem vagyoni kártérítés jogintézményét az 1959. évi Ptk. 1977. évi reformja „hozta vissza” a magyar polgári jogba. A Ptk.-t módosító 1977. évi IV. törvényhez fűzött miniszteri indokolás utal arra, hogy az állampolgárok alapvető jogainak hatékony érvényesítési eszközeit fogalmazza meg az Alkotmány is, a módosítás ezen követelménynek kíván megfelelni. Az indokolás külön megemlíti, hogy az Alkotmány előírásaival összhangban „tilos az alapvető emberi jogok sérelmével járó olyan magatartás is, amely a személyes szabadság jogellenes megsértését jelenti, vagy a lelkiismereti szabadsághoz, az élethez, a testi épséghez, az egészséghez, valamint a becsülethez és emberi méltósághoz való jog sérelmével jár.” Megjegyzendő, hogy az indokolás ellenére hiányzik az 1959. évi Ptk. 76. §-ból az élet megsértése, mint a személyiségi jogok sérelmét jelentő, különös tényállás. Az 1959. évi Ptk. kommentárja ugyanakkor leszögezi, hogy a törvény felsorolása nem taxatív, így a nem nevesített személyhez fűződő jogokat is megilleti a törvényben nevesített védelem.^[1] Az 1959. évi Ptk. 85. § (1) bekezdése alapján a személyiségi jogokat csak személyesen lehet érvényesíteni.

Lábady Tamás összefoglalása szerint a nem vagyoni kártérítés joga összetett, kaotikus képet ad, a jogintézmény tartalma nemzeti jogokként és jogtörténeti koronként változik, és már maga a terminológia is következetlen és változó. A dogmatikai ellentmondás elsősorban

abban áll, hogy míg a kár pénzben kifejezhető, összességében meghatározható vagyoni hátrányt jelent, a személyiséget ért immateriális sérelem tipikusan nem fejezhető ki pénzben. A jogintézmény alkalmazása során a bíróságok számára kihívást jelentett a személyiségi jogok sérelme és a kártérítés közötti ellentmondás, a kiútkeresés során a bírói gyakorlat a kárfogalom személyiségi jogi megfelelőjét a hátrányban találta meg, melynek bizonyítására a „sértett” köteles.^[2]

Szalma József szerint a nem vagyoni kártérítésben kifejezésre jut a nem pénzbeli és a pénzbeli elégtételyújtás. Álláspontja szerint azon tényállások esetén lehet megalapozott a nem vagyoni kártérítés jogintézményének alkalmazása, amikor a sértettet tévesen ítélik szabadságvesztésre, életképesség-csökkenést, torzulást eredményező lelki szenvedések érik, közeli hozzátartozó halála miatt lelki sérelmeket szenved. A német polgári jogban sérelemdíj követelhető halál okozása, testi sértés, egészség, szabadság megsértése esetén. A francia polgári jogban a vagyoni sérelmekkel egyenrangú értéket képviselnek a morális értékek, az emberek materiális vagyonuk mellett morális vagyonnal is rendelkeznek.^[3]

Molnár Ambrus meglátása szerint a nem vagyoni kártérítés esetén a jogkövetkezményt kiváltó hátrány mindig immateriális jellegű, a hátrány orvoslása mégis minden esetben vagyoni eszközzel történik. A témában lefolytatott viták rámutattak arra, hogy a személyiségi jogok megsértése nem kezelhető a vagyoni viszonyokra jellemző szankciókkal, azok önálló, sajátos jogintézményben testet öltő védelmet igényelnek. A magyar jogfejlődés útját bemutatva látható, hogy a nem vagyoni károk megtérítésére vonatkozó rendelkezések az 1977. évi Ptk. novella útján kerültek be ismét a polgári jog anyagába: azok 1959-ben történő mellőzésének okai a kor szocialista társadalmi, gazdasági berendezkedésében jelölhetőek meg. A 16. számú Legfelsőbb Bírósági Irányelv, az 1977. évi IV. törvény, majd a rendszerváltást követő 34/1992. (VI. 1.) AB határozat mind egy-egy lépést jelentett a jogintézmény „evolúciós folyamatában”, mely során bár a jogkövetkezmény a kártérítési jogviszony keretei között maradt, a bírói gyakorlat pedig a kárfogalom bővítésével igyekezett megteremteni a jogintézmény alkalmazási kereteit.^[4]

Petrik Ferenc némileg eltérő álláspontja szerint a nem vagyoni kár megtérítésének rendszere a vagyoni kártérítés intézményéből fejlődött ki a római jogban. Az angolszász jogrendszerekben a vagyont megillető jogi védelmet terjesztették ki a nem vagyoni értékekre, a személyiség védelmére. Hasonló jogfejlődési út mutatható ki a francia és a német polgári jogban is. A magyar jogi dogmatikában is hasonló kérdések vizsgálata szükséges a nem vagyoni károk megtérítése iránti igény esetén, mint a kártérítési igényeknél: felróhatóság, okozati összefüggés, végül a kárpótlás mértéke, esedékessége,

elévülése stb. A bírói gyakorlat bizonytalansága a nem vagyoni károk megítélése körében sem annyira releváns, mint arról egyes szerzők értekeznek. Petrik Ferenc álláspontja szerint a személyiség általános védelmet igényel, ebben a körben nem tehető különbség a sérelmet elszenvedett személyek között azok szociális háttérére, társadalmi „értéke” alapján.^[5]

Az új Ptk. élethez való jog védelmével kapcsolatos rendelkezései és a sérelemdíj

Az új Ptk. hatályba lépése természetesen megreformálta a polgári jog személyiségi jogok védelmével kapcsolatos rendszerét, új alapokra helyezve ezen jogok megsértésének jogkövetkezményeit. A szükséghelyzet (5:26. §), az emberi életet megkárosító szerződésszegésért (6:152. §) vagy károkozásért (6:526. §) való felelősség korlátozása vagy kizárása, a mások személyét veszélyeztető megrendelői utasítás megtagadására (6:240. §), a megbízás nélküli ügyvitel helyénvalóságára (6:584. §), valamint a jogtalan támadás elhárításával okozott kár jogszerűségére (6:520. §) vonatkozó, az élethez való jog védelmét érintő szabályok tartalmilag lényegében változatlan formában megmaradtak az új kódex rendelkezéseiben.

A lényeges tartalmi változások a személyiségi jogok rendszerét, és a személyiségi jogok megsértésének jogkövetkezményeit érintették. A személyiségi jogokkal kapcsolatos rendelkezések a Második Könyvben, egy helyen kerültek elhelyezésre. A nevesített személyiségi jogok között a Ptk. kifejezetten megemlíti, hogy a személyiségi jogok sérelmét jelenti különösen az élet, a testi épség és az egészség megsértése.

A nem vagyoni kártérítést a Ptk. rendszerében felváltotta a sérelemdíj jogintézménye. A Ptk. hatályba lépésétől kezdődően így a személyiségi jogok megsértéséből eredő nem vagyoni sérelmekért az érintett személy sérelemdíjat követelhet. A sérelemdíj megfizetésére a kártérítési felelősség szabályait kell alkalmazni, azzal a lényeges distinkcióval, hogy a jogsértés tényén kívül a hátrány bekövetkeztét a jogosult nem köteles bizonyítani. A sérelemdíj mértékét a bíróság mérlegeléssel állapítja meg. A személyiségi jogokat a Ptk. alapján is kizárólag személyesen lehet érvényesíteni.

A nem vagyoni kár fogalmának felváltása sérelemdíj jogintézményével a Ptk. megalkotása során közreműködő kodifikációs bizottság által végigkísért, a jogalkotó részéről tudatos döntés volt, mely számos célzott, a korábbiakban említett dogmatikai problémát volt hivatott orvosolni.^[6]

A terminológiai, egyben dogmatikai problémát is indukáló nem vagyoni kár elnevezést felváltó sérelemdíj lehetővé teszi a bírói gyakorlat számára a kártérítés jogintézményéhez kapcsolódó elméleti megfontolásoktól való eltávolodást. Ennek egyik elsődleges célja a Ptk. normaszövegében is megjelenő követelmény, mely szerint a jogosult nem kötelezhető az őt ért nem vagyoni hátrány bizonyítására. A sérelemdíj továbbra is a személyiséget ért immateriális hátrányok orvoslására szolgál, azonban a törvény megdönthetetlen vélelmet állít fel személyiségi jogi jogsértés hátrányos volta mellett.^[7]

A sérelemdíj kifejezi a jogintézmény kettős funkcióját, mely szerint a személyiségi jogok megsértésének általános, felróhatóságtól független szankciója egyszerre szolgálja a sértett kompenzációját (kárpótlási funkció), és a további jogsértések elkövetésétől visszatartó, preventív büntetési célokat (punitív funkció).

Teljes családban éléshez való jog

A fentiek alapján látható, hogy a Ptk., és az 1959. évi Ptk. rendszerében is a személyiségi jogok megsértéséből eredő igények – azok természete, és személyhez kötöttsége folytán – csak személyesen érvényesíthetők.

Az élethez való jog megsértése szükségszerűen a jogosult természetes személy halálával jár. Mivel a személyiségi jogában megsértett, az igényérvényesítésre jogosult személy elhalálozott, személyes fellépése a perben a jogkövetkezmények érvényesítésére – a Ptk.-nak az élethez való jog nevesített személyiségi jogként való megnevezése ellenére – kizárt.

Ezen probléma kiküszöbölése érdekében alkotta meg a bírói gyakorlat a teljes családban éléshez, vagy teljes családi élethez fűződő személyiségi jogot. A magyar polgári jogi tradíció az 1959. évi Ptk. és a Ptk. (2:42. § (2) bekezdés) alapján is lehetőséget biztosított arra, hogy az általános személyiségi jogi védelemből kiindulva, az emberi méltósághoz való jogból fakadóan újabb, a Ptk.-ban vagy más jogszabályban nem nevesített személyiségi jogokat konstruáljon.^[8]

Az élethez való jog közvetlen érvényesíthetőségének hiányában tehát mind az 1959. évi Ptk, mind a Ptk. hatálya alatt történt jogsértések esetén a teljes családban éléshez való jog érvényesítése nyújt lehetőséget a hozzátartozó halálával elszenvedett immateriális sérelmek orvoslására.

A hozzátartozó halála esetén érvényesíthető jogok más jogrendszerekben

A hozzátartozói haláleseteket követően érvényesíthető kárigények tekintetében más államok jogrendszerei is a magyar polgári joghoz hasonló problémákat mutatnak. A tanulmány tárgyához igazodva ebben a körben elsősorban a külföldi jogokban alkalmazott jogcímek vizsgálatára szorítkozom.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) gyakorlatában értelmezte az Emberi Jogok Európai Egyezményének 2., 3. és 13. cikkének jelentését a Keenan v. United Kingdom ügyben. Az ítélet indokolásának 130. bekezdése alapján, amennyiben egy kormányzati szerv megsérti az élethez való jogot, akkor a jóvátételi eljárásban automatikusan helyet kell kapnia egy, a sérelmeket elhárító, kártérítésnek megfelelő jogintézménynek.^[9] Ezen megállapításait az EJEB megerősítette a Bubbins v. United Kingdom és a Kontrová v. Slovakia ügyekben is.^[10]

Szalma József álláspontja szerint a francia polgári jogban az immateriális sérelmek orvoslására az erkölcsi kár szolgál (dommage moral). A Code civil alapján az állampolgárok a vagyoni jogai egyenrangú védelmet élveznek az ún. morális értékekkel. A francia jogban így a materiális és a „morális vagyont” ugyanolyan szintű védelem illeti, azonos szankciókkal. Ezek megsértése megfelelő elégtételnyújtással, vagyoni jellegű kárfelelősséggel jár.^[11]

Ezzel szemben a német polgári jogban^[12] a nem vagyoni, immateriális „károk” megtérítésének kizárólag a törvény kifejezett rendelkezése esetén van helye.^[13] A hozzátartozókat megillető jogi kárpótlás tekintetében a BGB a legtöbb európai jogrendszertől eltérően tudatosan nem teszi lehetővé, hogy a hozzátartozók automatikusan a személyiségi joguk megsértésére alapozott igényt terjesszenek elő. Ilyen igények csak akkor ítéltelők meg, ha a közeli hozzátartozó pszichikai sérülése eléri az egészségkárosodás tényállását, mely esetben a jogosult saját jogán érvényesítheti a sérelemből fakadó igényeit. Vékás Lajos szerint „a német jognak ez az alapállása a kártérítési jog elvi kiindulópontjával függ össze: a német jogban – szemben például a Code civil 1382. cikkével vagy a Ptk. 339. §-ával – a felelősséget nem a károkozás, hanem meghatározott jogilag védett érdekek (BGB 823. §) sérelme váltja ki.”

Ezen igények érvényesítését a BGB csak a közvetlen sértett viszonylatában, a jogosult saját jogán való perindítását teszi lehetővé. Így nem tud sikeresen igényt érvényesíteni a sértett személy közeli hozzátartozója az átlagos, betegség szintjét el nem érő bánata, lelki szenvedése miatt. Egy ettől eltérő gyakorlat törést jelentene a német kártérítési felelősségi jog alapvető kiinduló elvével. Ezért alakult a bírói gyakorlat úgy, hogy a közeli hozzátartozó

csak a sokk hatására elszenvedett egészségkárosodás miatt (mint közvetlen hátrány miatt) igényelhet – adott esetben – vagyoni elégtételt az őt ért sérelemért.

Dogmatikai és gyakorlati problémák a teljes családban éléshez való jog érvényesítésével kapcsolatban

Ahogy a bevezetésben említésre került, jelentős különbségek figyelhetőek meg az ítélkezési gyakorlatban a károsulti közrehatás tekintetében azokban az esetekben, amikor a fokozott veszéllyel járó tevékenység működése folytán a balesetet szenvedő személy elhalálozik.^[14]

A Kúria által követett álláspont szerint a károkozó kizárólag azon károknak a megtérítésére kötelezhető, amelyet okozott. Tehát attól függetlenül, hogy a hozzátartozó a kárigényt az elhunyt személy örököséként, vagy mint önálló, az elhunyt személy halálát követően keletkező jogviszonyban érvényesíti, az elvesztett hozzátartozó felróható magatartását be kell tudni a károsultnak, és a magatartás következményeit értékelni kell.^[15]

A Kúria ezen gyakorlatát láthatólag a Ptk. hatálybalépését követően is fenntartja. A Pfv.20.830/2018/4. számú közbenső ítélet alapjául szolgáló tényállás szerint a kerékpárral közlekedő károsult szabálytalanul kikanyarodott a főútra, a gépjárművel közlekedő károkozó pedig vészfékezés ellenére sem tudta elkerülni az ütközést, és a károsultat halálra gázolta. Az első- és másodfokú bíróságok az elhunyt kerékpáros hozzátartozói által benyújtott keresetnek a jogalap hiánya miatti elutasítása mellett döntöttek: a szakértői véleményt is figyelembe véve a főútvonalon szabálytalanul, hirtelen a gépkocsi elé vágó kerékpárosra a fokozott veszélyt üzemeltető járművezetőnek nem kellett számítnia, a kerékpáros szabályszegése elháríthatatlan külső oknak minősül, még azzal együtt is, hogy a járművezető a megengedett sebességnél gyorsabban közlekedett, így a baleset bekövetkezte elháríthatatlan volt.

A Kúria – korábbi döntéseiben kifejtett indokokra való hivatkozással – megállapította, hogy a kerékpáros közlekedés nem minősül a veszélyes üzemi tevékenységen kívül eső oknak, így elháríthatatlanság esetén sem mentesülhet az üzembentartó a veszélyes üzemi felelősség alól. Figyelemre méltó azonban a felülvizsgálati bíróság indokolásában kifejtett útmutatása a károsulti közrehatással kapcsolatban: bár az üzembentartó felróhatóság hiányában sem mentesülhet a veszélyes üzemi felelősség alól, annak ellenére, hogy a keresetet az elhunyt személy hozzátartozói terjesztették elő, a közrehatási arány meghatározása során az elhunyt károsult magatartásának felróhatóságát értékelni kell, és az értékelhető az üzembentartó veszélyes üzemi felelősségének csökkentése során. Az elhunyt hozzátartozó „közlekedési

szabályszegései rendkívül súlyosak, felróhatóságuk mértéke lényegesen meghaladja a gépjárművezető magatartásának felróhatóságát, azonban a Kúria az alperes terhére vette figyelembe a tevékenység fokozottan veszélyes jellegét. Ezért a közrehatási arányt egyenlő mértékben határozta meg.”

A Fővárosi Ítéltábla által követett álláspont alapján szétválasztandó, hogy a hozzátartozó az elhunyt személy halálát követően a kártérítési perben jogutódként érvényesíti követelését, vagy egy olyan jogviszonyban, mely eredetileg is közte és a károkozó között jött létre. Az előbbi esetben alkalmazhatóak a károsulti közrehatás szabályai, az utóbbiban „saját kárukat azonban a hozzátartozók nem az esetleges örökösök mivoltuk alapján érvényesítik. Ebben a tekintetben ezért köztük és az elhunyt között nincs olyan jogviszony, ami a néhai vétkes magatartásának a túlélők terhére való „betudását” indokolná. A törvény értelmében a károsult saját hibája alapozhat meg kármegosztást. Amennyiben a hozzátartozók maguk nem tanúsítottak a kár bekövetkeztében felróható magatartást, az őket illető kártérítés [...] nem csökkenthető. [...] a kár bekövetkeztében közreható elhunyt is a túlélő hozzátartozók károsodására vezető oksági láncolatba tartozó magatartást tanúsított. Ebből következően a túlélő károsultak szempontjából az elhunyt ténylegesen maga is károkozó.”^[16] Az 1959. évi IV. törvény 344. § (1) bekezdése, valamint a Ptk. 6:524. § (1) bekezdése alapján az elhunyt személy és az üzembentartó közös károkozása folytán felelősségük egyetemleges, így amennyiben a hozzátartozók a károkozóval szemben kártérítési igényt érvényesítenek, a teljes kárukat köteles megtéríteni. Az elhunyt személy örökösökkel szemben a többiek közös károkozására vonatkozó szabályok szerint a kártérítés megfizetésére kötelezett károkozó megtérítési igénnyel léphet fel.

A Fővárosi Ítéltáblának a Ptk. hatálybalépését követő eseti döntése szintén arra utal, hogy eddigi gyakorlatán nem kíván változtatni. A Pf. 21.246/2018/5. számú ítélet alapjául szolgáló tényállás szerint a felperesek édesanyja közlekedési baleset folytán elhunyt, mely folytán a büntetőbíróság megállapította a járművezető büntetőjogi felelősségét, ugyanakkor a sértett megszegte a KRESZ 36. § (12) bekezdés b) pontjában foglaltakat, mely magatartásával a veszélyhelyzetet létrehozta. A felperesek keresetükben előadták, hogy a balesetet szenvedett hozzátartozó halála miatt keletkezett kárigényt a hozzátartozók saját jogon érvényesíthetik, és az igény elbírálásakor a balesetet szenvedett személy esetleges felróható közrehatása nem értékelhető. Az elsőfokú bíróság sérelemdíj fizetésére kötelezte az alperest, indoklásában megjegyezve, hogy ezen igény elbírálásakor a felperesek esetleges saját felróható magatartása adhatna okot kármegosztás alkalmazására, az elhunyt személy felróható magatartása nem értékelhető, így kármegosztásnak sincs helye.

Az Ítéltábla az elsőfokú bíróság ítéletét indokolásbeli pontosításokkal helybenhagyta. A másodfokú bíróság álláspontja szerint az elhunyt személy, mint közvetlen károsult közrehatása a hozzátartozók sérelemdíj iránti igényének figyelembevételére nincs lehetőség: „[...] a hátrány immateriális jellegére figyelemmel, sem a nem vagyoni kártérítés, sem a sérelemdíj tekintetében nem értelmezhető a károsulti közrehatás jogintézménye. Amit a vagyoni károk vonatkozásában károsulti közrehatásként kell értékelni, az (a nem vagyoni kártérítés, illetve) a sérelemdíj vonatkozásában csupán a sérelemdíj mértékét csökkentő tényezőként vehető figyelembe.” A bíróság ezt követően részletezi a sérelemdíj megállapításánál figyelembe vehető szempontokat, és a perben felmerült, ehhez támpontot nyújtó szempontokat (a felpereseket ért hátrányt, pszichés állapotukat, életminőségükre ható változásokat stb.), hallgat azonban az elhunyt hozzátartozó magatartásának felróhatóságáról, valamint esetleges, a baleset bekövetkeztében játszott szerepéről. Álláspontom szerint az Ítéltábla hallgatása a (közvetlen) károsult felróható közrehatásáról a sérelemdíj mértékének megállapításakor arra enged következtetni, hogy – az alperes fellebbezési hivatkozása, és a büntetőbíróság ítélete ellenére – a másodfokú bíróság nem találta értékelhetőnek a károsulti közrehatást, és e tekintetben egyetértett az elsőfokú bíróság megállapításával.

Összegzés

A tanulmány terjedelmi korlátai miatt nem vállalkozik az élethez való jog érvényesítéséhez kapcsolódó valamennyi potenciális dogmatikai probléma alaposabb elemzésére. Ennek okán jelenleg csak be kívánom mutatni, hogy egy következő tanulmány mely problémák megvizsgálatára nyújthatna még lehetőséget.

A teljes családban éléshez való jog alkalmazása során több gyakorlati jellegű problémával kell szembesülnie a jogalkalmazónak. Először, a bírói gyakorlat során kérdésként merült fel, hogy pontosan mely hozzátartozók lehetnek jogosultak személyiségi joguk megsértésére hivatkozva sérelemdíj (a korábbi Ptk. hatálya alá tartozó esetekben nem vagyoni kártérítés) iránti igényük érvényesítésére. Aggálytalanul lehet érvelni elsősorban a házastárs, a szülő, a gyermek jogérvényesítésének megalapozottsága mellett, de a hozzátartozói viszony távolabbi fokával, esetleg az elhunyt személy és a személyiségi jogának megsértését állító személy közötti viszony társadalmi elismertségének csökkenésével arányosan enyhül az érvelés megalapozottsága is.^[17]

Másodszor, a hozzátartozó elvesztése esetén érvényesíthető igények tekintetében a megítélhető sérelemdíj (nem vagyoni kártérítés) mértékének bírói mérlegelése során

kizárólag a jogérvényesítő hozzátartozót ért sérelem tekintetében vizsgálandóak a törvényi szempontok, így a jogsértés súlya, ismétlődő jellege, a felróhatóság mértéke stb., az elhunyt személyt érintően, az őt ért sérelem tekintetében ezek a kérdések elméletileg nem vizsgálhatóak. Problémát jelent ezen a téren a jogosultat ért sérelem „értékelése” is: az elfogadott álláspont szerint az általános szintű gyász, pszichikai hátrány nem adhat önmagában alapot a személyiségi jogsértés megállapítására.

Végül, a bírói jogalkalmazás számára problémát jelent az igényérvényesítés közvetettsége folytán a felróható károsulti közrehatás értékelése. A dogmatikailag megalapozottabbnak tűnő érvelés szerint, mivel a teljes családban éléshez való jogot érvényesítő hozzátartozó személy szerint – pl. rendszerint egy közlekedési baleset során – nem járul hozzá felróhatóan az őt ért, a hozzátartozó hiányából fakadó sérelem bekövetkeztéhez, így az elhunyt személy esetleges felróható hozzájárulása a halál bekövetkeztében nem adhat alapot a kármegosztás alkalmazásához, a sérelemdíj mértékének ezen okból történő csökkentéséhez. A másik, uralkodónak tekinthető, és a Kúria által is osztott álláspont szerint figyelembe kell venni a ténylegesen sérelmet szenvedett, és ennek folytán elhunyt személy esetleges közrehatását, melynek a sérelemdíj mértékének mérlegelése során kell súlyt adni.^[18]

Bibliográfia

Fuglinszky Ádám: *Kártérítési jog*. Budapest, HVG-ORAC, 2015.

Gellért György (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata*. Budapest, Wolters Kluwer, 2014.

Lábady Tamás: A nem vagyoni kártérítés metamorfózisa sérelemdíjjá. A bírói gyakorlat kezdeti dilemmái, *Polgári Jog*, 2016/2.

Lábady Tamás: Sérelemdíj versus nem vagyoni kártérítés, *Állam- és Jogtudomány*, 57 évf. 2016/1.

Rijnhout, Rianka – Emaus, Jessy M.: *Damages in Wrongful Death Cases in the Light of European Human Rights Law: Towards a Rights-Based Approach to the Law of Damages*. Utrecht Law Review, Volume 10, Issue 3 (June) 2014.

Vékás Lajos: Sérelemdíj – fájdalomdíj: Gondolatok az új Ptk. reformjavaslatáról a német jog újabb fejleményei tükrében, *Magyar Jog*, LII. évf., 2005/4.

Hivatkozások

1. Gellért György (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata*. Budapest, Wolters Kluwer, 2014. A 355. §-hoz fűzött kommentár. ↑
2. Lábady Tamás: Sérelemdíj versus nem vagyoni kártérítés, *Állam- és Jogtudomány*, 57 évf. 2016/1, valamint Lábady Tamás: A nem vagyoni kártérítés metamorfózisa sérelemdíjjá. A bírói gyakorlat kezdeti dilemmái, *Polgári Jog*, 2016/2. ↑
3. Szalma József: A természetjogról, in Szalma József (szerk.): *A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken*. Budapest, Dialóg Campus, 2018. 279. ↑
4. Molnár Ambrus: A sérelemdíj elméleti és gyakorlati kérdései, *Kúriai Döntések*, 2013/7, 744–748. ↑
5. Petrik Ferenc: A nem vagyoni kár megtérítése védelmében, *Polgári Jogi Kodifikáció*, V. évf., 2003/1, 6–8. ↑
6. lásd Vékás Lajos: Sérelemdíj – fájdalomdíj: Gondolatok az új Ptk. reformjavaslatáról a német jog újabb fejleményei tükrében, *Magyar Jog*, LII. évf., 2005/4, 193–207. ↑
7. Fuglinszky Ádám: *Kártérítési jog*. Budapest, HVG-ORAC, 2015, 829. ↑
8. A 8/1990. (IV. 23.) AB határozatban kifejtett indokolás alapján az emberi méltóság az „általános személyiségi jog” egyik megfogalmazása, mely olyan „anyajog”, melyet az Alkotmánybíróság mellett a bíróságok is felhívhatnak az egyének autonómiájának védelmére, ha az adott tényállásra a nevesített alapjogok egyike sem alkalmazható. ↑
9. A konkrét ügyben a kérelmező gyermeke a börtönkörülmények elviselhetetlensége folytán öngyilkos lett, ezért követelt kártérítést az EJEB-től a kérelmező édesanya. A 2. cikk az élethez való jogot, a 3. cikk a kínzás tilalmát, a 13. cikk a hatékony jogorvoslathoz való jogot deklarálja. Ld. Keenan v. The United Kingdom, 27229/95., 130. ↑
10. lásd Rianka Rijnhout – Jessy M. Emaus: *Damages in Wrongful Death Cases in the Light of European Human Rights Law: Towards a Rights-Based Approach to the Law of Damages*. *Utrecht Law Review*, Volume 10, Issue 3 (June) 2014. ↑
11. Szalma: *A természetjogról*, 282. ↑
12. bővebben lásd Vékás: *Sérelemdíj – fájdalomdíj*, 193–207. ↑
13. BGB § 253 Immaterieller Schaden (1) Wegen eines Schadens, der nicht Vermögensschaden ist, kann Entschädigung in Geld nur in den durch das Gesetz bestimmten Fällen gefordert werden. ↑
14. Az elhunyt hozzátartozó közrehatásáról részletesen lásd Fuglinszky: *Kártérítési jog*, 397–400. ↑
15. Lásd BH 2012.151. ↑
16. Csóka Istvánt idézi Fuglinszky, lásd Fuglinszky: *Kártérítési jog*, 397–398. ↑
17. Kérdéses lehet a bírói gyakorlat alapján például a külön élő szülő halála, az idősebb testvér

halála, az időskorú, egyedül élő hozzátartozó halála esetén a teljes családban éléshez való jog megalapozottságának megítélése. ↑

18. Álláspontom szerint a kármegosztásra a sérelemdíj mértékének mérlegelése mellett a káron szerzés tilalmának alapelvekből is levezethető követelménye adhat alapot ezekben az esetekben. ↑